

Podkarpatská Rus v rámci Československa

Mezinárodní vědecká konference, Praha a Užhorod

V Praze a v Užhorodu proběhla v září a říjnu mezinárodní vědecká konference *Podkarpatská Rus v československém státě 1918-1945*. Šlo o jedno z největších vědeckých setkání věnovaných bývalému nejvýchodnějšímu území našeho meziválečného státu, které se u nás uskutečnilo po roce 1989.

Pražská část konference (*Podkarpatská Rus v éře první republiky*) proběhla ve dnech 16. a 17. září na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Ta byla, spolu se svým užhorodským protějškem, hlavním pořadatelem celé akce. Přihlášeno bylo šest desítek příspěvků, takže konferenční jednání muselo probíhat ve dvou paralelních sekcích. Přednášejícími nebyli výlučně historici – o výsledcích svého bádání referovali také etnologové, právníci, literární vědci, sociologové a lingvisté z České republiky, Slovenska, Ukrajiny (převážně, avšak nejen, z dnešní Zakarpatské oblasti), Maďarska, Polska a dalších zemí.

Není možné vyjmenovat všechny příspěvky, uvedme proto alespoň několik témat, jimiž se zabíraly. Profesor Paul Robert Magocsi z univerzity v Torontu přednesl úvodní referát věnovaný mýtům a stereotypům v historii karpatských Rusinů. Zazněl i příspěvek prof. Ješajahu Andreje Jelínka z Izraele o židovské mládeži na Podkarpatsku. Tématem Židů se zabýval i prof. Peter Švorc, přední slovenský znalec dějin Podkarpatské Rusi, jehož knihy znají i čeští čtenáři. Národotvorné procesy u slovenského obyvatelstva tohoto regionu popsal prof. Jan Rychlík z FF UK. Jak bylo výše zmíněno, semináře se účastnila i řada ukrajinských vědců. Děkan užhorodské Historické fakulty doc. Volodimir Fenič hovořil o problematice řeckokatolické církve, Olexandr Kravčuk z univerzity ve Vinnyci připomněl osobní angažovanost prezidenta T. G. Masaryka v procesu modernizace Podkarpatska. V osobě Davida Svobody s referátem o činnosti generála Lva

Konference v sále Historické fakulty Užhorodské národní univerzity

Foto: Prokop Tomek

Prchalý na Podkarpatsku byl zastoupen i Ústav pro studium totalitních režimů v Praze. Výčet přednášejících a jejich příspěvků by mohl pokračovat.

Ředitel Slovanské knihovny v Praze Lukáš Babka představil spolu s Hanou Opleštilovou novou publikaci, vydanou jejich institucí a sestavenou z kolekce několik set nově objevených a dosud nepublikovaných snímků, které na Podkarpatské Rusi pořídil český úředník Rudolf Hůlka.

V rámci doprovodného programu byl promítnut český avantgardní film z roku 1934 *Marijka nevěrnice* a ve foyer Filozofické fakulty byla zahájena výstava Vojenského historického ústavu *Občané Podkarpatské Rusi v boji za svobodu Československa 1938-1945* (autoři Jiří Plachý, Prokop Tomek a Ivo Pejčoch), kterou si návštěvníci mohli prohlédnout až do konce října.

Druhou část konference, nazvanou *Podkarpatská Rus v letech druhé světové války*, hostila ve dnech 16. a 17. října 2014 Historická fakulta Užhorodské národní univerzity. Do čtyř bloků bylo přihlášeno 34 referátů. Na Ukrajinu se sjeli i odborníci ze

Slovenska, České republiky, Polska a USA. Z České republiky vystoupili zástupci řady institucí: Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Vojenského historického ústavu, Ústavu pro studium totalitních režimů, Ústavu pro soudobé dějiny, Slezské univerzity v Opavě, Národního archivu v Praze, Masarykovy univerzity a Archivu bezpečnostních složek. Účastníky pozdravila i zástupkyně českého konzulátu ve Lvově Valerie Füleová a také Alexander Škurla z konzulátu Slovenské republiky v Užhorodě.

Referáty čerpaly z celé řady témat. Prvním okruhem byla nepochybně obrana území Podkarpatské Rusi v době rozbití republiky v letech 1938 a 1939. Referující se zabývali nejen strukturami nasazených jednotek nebo jejich vlastní operační činností, ale také politickými souvislostmi a politikou okolních zemí. Dalším významným tématem byla účast občanů Podkarpatské Rusi v československém zahraničním odboji. Zatímco jejich podíl v armádě na Západě a Blízkém východě odpovídal zhruba tříprocentnímu zastoupení Podkarpa-

torusů v populaci Československa, na území SSSR tvořili významnou část tamního československého vojska (začátkem roku 1943 téměř 50 %, koncem roku 1944 25 %). Jak ukázal ve svém příspěvku prof. Milan Hauner z University of Wisconsin-Madison, přesto se v koncepci poválečného

Československa již v průběhu války bohužel nenašlo pro Podkarpatskou Rus místo. Řada vystupujících se proto také zabývala vývojem situace na území Podkarpatské Rusi za války a zejména různými aspekty pozadí jejího připojení k Sovětskému svazu.

V rámci této části konference byla

na půdě Užhorodské národní univerzity otevřena ukrajinská verze výstavy *Občané Podkarpatské Rusi v boji za svobodu Československa*. Součástí doprovodného programu byla i prohlídka československých památek v Užhorodě.

Jiří Plachý, Prokop Tomek

Milena Jesenská biografie, historie, vzpomínky

Česko-německá konference, Praha

Ve dnech 20.–21. října 2014 se konala v komorním prostředí Rakouského kulturního fóra v Praze česko-německá konference věnovaná osobnosti Mileny Jesenské. Ve spolupráci s českým Historickým servisem ji uspořádal Památník Ravensbrück (Stiftung Brandenburgische Gedenkstätten – Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück) u příležitosti 70. výročí její tragické smrti. Konference navazovala na putovní výstavu, která byla v květnu letošního roku otevřena v Ravensbrücku a v současné době je k vidění v městském muzeu v Drážďanech.

Milena Jesenská byla především na Západě dlouho známa jen jako přítelkyně Franze Kafky a adresátka jeho dopisů. Její osobnost však byla mnohovrstevnatá a přátelství s Kafkou, jakkoliv pro oba přínosné a inspirativní, pro ni bylo spíše epizodickou záležitostí. (Příliš známo není např. to, že Jesenská byla první Kafkovou překladatelkou do češtiny.) Pocházela z „dobré“ pražské rodiny univerzitního profesora Jana Jesenského, do níž se narodila roku 1896. Na dívčím gymnáziu Minerva získala slušné vzdělání a ve 20. letech pracovala jako novinářka. Později, tak jako řada jiných českých intelektuálů, propadla komunistické utopii, od níž se však relativně brzy (na rozdíl od jiných) dokázala oprostít. Koncem 30. let působila jako výkonná redaktorka Peroutkovy *Přítomnosti*, kterou v kritických letech 1938–1939 v podstatě vedla. Hned po okupaci se zapojila

do protinacistického odboje. Působila v okruhu vydavatelů tehdy největšího českého ilegálního časopisu *V boji!*, do nějž sama přispívala, a pomáhala osobám, kterým hrozila perzekuce. V listopadu 1939 byla zatčena Gestapem a v následujícím roce odeslána do ženského koncentračního tábora Ravensbrück, kde také 17. května 1944 zemřela.

První referát spisovatelky a publicistky Aleny Wagnerové byl věnován nedávnému objevu čtrnácti dopisů Mileny Jesenské z doby jejího věznění v Praze, Drážďanech a Ravensbrücku (který učinila polská badatelka Anna Militz ve fondech ABS). Lucyna Darowski z univerzity v Bielefeldu se zamyslela z genderové perspektivy nad odcizením obrazu Mileny Jesenské v evropské kulturní vzpomínce, redaktorka Lenka Penkalová přiblížila Mileniny začátky v české žurnalistice, což jsou zároveň začátky působení žen v této u nás dosud výlučně mužské profesi. Publicistka Marta Marková žijící v Rakousku se zaměřila na život Jesenské ve Vídni v letech těsně po skončení první světové války, kam následovala svého prvního manžela, spisovatele Ernsta Pollaka, a v Drážďanech, kde pobývala několik měsíců u svých přátel. Ředitelka drážďanského Památníku Münchner Platz Brigit Sack naopak hovořila o Milenině druhém, tentokrát nedobrovolném pobytu v Drážďanech: tamní věznice se stala přestupní stanicí před její deportací do koncentračního tábora. Příspěvek ředitelky Pa-

mátníku Ravensbrück Insy Eschebach byl věnován téměř čtyřletému pobytu Jesenské v tomto koncentračním táboře. První den konferenčního jednání zakončila Pavla Plachá z Historického servisu. Také její příspěvek pojednával o osudech Mileny Jesenské v letech 1940–1944. Byl však zasazen do celkového kontextu společenství českých vězenkyň v Ravensbrücku. Češky zde tvořily jednu z nejpočetnějších a také „nejvlivnějších“ skupin, která však byla – především zásluhou komunistických vězenkyň, jež neváhaly využít tohoto prostředí k vyřizování starých politických účtů – vnitřně značně diferencovaná.

Druhý den zazněly další tři referáty – Amélie zu Eulenburg z Památníku Ravensbrück shrnula současné představy a různé přístupy veřejného povědomí (nejen) k osobnosti Mileny Jesenské. Přehlednou historii recepce její osobnosti od konce války až do počátku 90. let 20. století podala v mimořádně zajímavém příspěvku historička Marie Jirásková. Oficiální část jednání uzavřel příspěvek senátora PČR Petra Pitharta věnovaný politickým reportážím Mileny Jesenské, uveřejněným v průběhu jara a léta 1938 na stránkách *Přítomnosti*. Účastníci konference měli možnost zhlédnout německý dokumentární film *Kouřimská 6: Milenas letzte Adresse* a v návaznosti na něj se zúčastnit tematické procházky „Po pražských stopách Mileny Jesenské“.

Jiří Plachý